

บทความวิจัย

การขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ ของชาวนาไทย

The Elimination of Thailand Economic Disparity in the Context of Concretely Tackling Poverty of Rice Farmers

ชญานันท์ ตียะตระการชัย

บริษัท อีกราดซิล กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

348 ซอยลาดพร้าว 94 (ปัญจมิตร) แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กทม.10310

Chayanant Tiyaatrakarnchai

Yggdrazil Group Co.,Ltd.

348 Soi Ladprao 94(Panjamitr) Phlapphla, Wangthonglang, Bangkok 10310

E-mail: Chayananttiya@yahoo.com

วันที่รับบทความ : 10 กันยายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ : 20 พฤศจิกายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ : 10 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

ปัญหาความยากจนของชาวนาไทยที่สะสมมานานทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของชาวนามากกว่า 17 ล้านคน (ร้อยละ 56 ของเกษตรกรไทย) ยิ่งมากขึ้น แม้รัฐบาลได้กำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจข้าวเป็นเรื่องหลักในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้งยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันโดยยกระดับสู่การเกษตรสมัยใหม่ และยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำทุกมิติและปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก แต่ชาวนาไทยก็ยังคงประสบปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำนี้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา 1) สภาพปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของชาวนาไทยในปัจจุบัน 2) ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของรายได้ของชาวนาไทย และ 3) ข้อเสนอแนวทางการขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มชาวนา กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกับชาวนา และภาครัฐผู้กำหนดนโยบาย อย่างละ 4 คน ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือ SWOT และ PESTEL และสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ผลศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของชาวนาไทยในปัจจุบัน คือ ครอบครองที่ทำนาเฉลี่ย 16.7 ไร่ต่อราย และร้อยละ 30 ของกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนเป็นเกษตรกร ซึ่งมีสาเหตุหลัก 8 ประเด็น ได้แก่ สภาพปัญหาของการตลาดข้าวทั้งอุปสงค์และอุปทาน ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาระบบชลประทานและสภาพดินเสื่อม งานวิจัยพันธุ์ข้าวและการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวไม่เพียงพอ ขาดการส่งเสริมทักษะและศักยภาพของชาวนาอย่างจริงจัง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำงานไม่มีประสิทธิภาพ 2) ปัจจัยหลัก ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของรายได้ของชาวนาไทย ได้แก่ สภาพการเมือง เศรษฐศาสตร์ สังคม เทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานในการผลิตข้าว และกฎหมายข้อบังคับ และ 3) ข้อเสนอแนวทางการขจัดความเหลื่อมล้ำทาง

เศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย พบว่ามี 5 แนวทาง ได้แก่ 1) การปฏิรูปกระบวนการทำนาให้ใช้เทคโนโลยีการเกษตรเพื่อทำให้ผลผลิตเพิ่มและต้นทุนลดลง รวมถึงการมุ่งส่งเสริมให้ทำนาแบบผสมผสานและทำนาแปลงใหญ่อย่างจริงจัง และพัฒนาทักษะของชาวนา 2) การจัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศแพลตฟอร์มข้าวแห่งชาติ ที่จะบูรณาการข้อมูลเกี่ยวกับข้าวจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งระบบเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรื่องข้าวและการแก้ปัญหาความยากจนของชาวนาแบบพุ่งเป้า 3) ยุทธศาสตร์การตลาดเชิงรุก ทั้ง 4Ps ประกอบด้วย (3.1) กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์คือการส่งเสริมการวิจัยพันธุ์ข้าวและพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแปรรูป (3.2) กลยุทธ์การตั้งราคาที่เหมาะสมต้นทุน (Cost-Plus Pricing Strategy) จัดโครงสร้างกำไรภายในระบบห่วงโซ่อุปทานใหม่เพื่อให้สมดุลและเกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ยกเลิกนโยบายชดเชยรายได้ของชาวนา (ประมาณ 150,000 ล้านบาทต่อปี) และการส่งเสริม “การประกันความเสี่ยงราคาแปรปรวน” (3.3) การปฏิรูปช่องทางจำหน่ายโดยลดขั้นตอนที่ซับซ้อนด้วย “ตลาดเกษตรกรออนไลน์” (3.4) การส่งเสริมการตลาดส่งออกโดยการเพิ่มยอดขายในตลาดเดิมที่มีศักยภาพและเปิดตลาดใหม่ที่มีศักยภาพ 4) การปรับปรุงกฎหมาย พระราชบัญญัติข้าวและกองทุนชาวนา และ 5) ปฏิรูปโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ การปรับโครงสร้างกรมการข้าว ให้มีอำนาจการบริหารแบบเสรีจรรพ เช่นเดียวกับกรมปศุสัตว์ ส่วนกระทรวงพาณิชย์รับผิดชอบการควบคุมราคาสินค้าภายในประเทศและการตลาดส่งออก นอกจากนี้ยังเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ (Start-up) มาบริหารจัดการทำนาอย่างมืออาชีพ และจัดให้มี Sandbox การทำนาแปลงใหญ่เพื่อแสดงให้ชาวนาเห็นผลดำเนินจากแบบแปลงใหญ่ว่ามีรายได้มากกว่าแบบดั้งเดิม และต้องการเข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่อย่างเต็มที่ และหากบรรลุเป้าหมายตามการศึกษานี้ ผลผลิตต่อไร่จะเพิ่มขึ้น 2 เท่าจากปัจจุบัน ลดต้นทุน

การผลิตร้อยละ 20 และกำไรเพิ่มขึ้น 3 บาทต่อกก. ก็จะทำให้รายได้ของชาวนาเพิ่มขึ้น 132,000 บาทต่อราย นั่นหมายความว่า ชาวนาจะมีรายได้พ้นเส้นความยากจน (2,686 บาทต่อเดือน) จะมีรายได้มั่นคงสามารถดูแลตนเอง-

คำสำคัญ : ความเหลื่อมล้ำ, ความยากจนของชาวนา

ครอบครัว และดำรงชีพได้อย่างมีศักดิ์ศรี นั่นหมายความว่ารัฐบาลจะสามารถจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของคนไทยได้ร้อยละ 30

Abstract

The long-time collective problem of poverty has led to the income inequality of more than 17 million rice farmers (56 percent of Thai planters) even greater. Even though the government has determined rice farming development a priority in the 20-year national strategy i.e., the second strategy promoting competitiveness through smart farming concept and the fourth strategy creating opportunities and eliminating inequality, Thai farmers are still facing poverty. This economic inequality has obstructed the development of Thailand. The researcher is therefore interested in studying 1) the current condition of income problems of Thai farmers; 2) factors affecting of Thai farmers' income; and 3) recommendations for eliminating Thailand economic disparity in the context of concretely tackling poverty of rice farmers. This study used a qualitative research method with in-depth interviews; sample groups are farmers, stakeholders, and policy-makers, 4 for each; data analyzing tools are SWOT and PESTEL; and the study results are concluded with accordance to the prior-defined research objectives. The findings are as follow: 1) That is, an average farmland of 16.7 rai per person, and 30% of the 'poverty' are farmers. There are

8 main reasons for rice supply and demand problems; higher production cost; ineffective irrigation management and soil deterioration; insufficient research and development; lack of serious promotion of farmer skills and competencies. 2) The factors affecting income of Thai farmers are political, economic, social, infrastructure, Agri-tech and laws & regulatory. 3) There are 5 recommendations for the elimination of Thailand economic disparity in the context of concretely tackling poverty of rice farmers including 1) reforming the farming process to use agricultural technology to increase productivity and lower cost; seriously promoting mixed farming and large-scale farming; and develop the skills of farmers; 2) adopting information technology system for a national rice platform by integrating all rice-relating information from various departments with the benefits of rice farming management; targeted poverty alleviation of farmers, etc.; 3) proactive marketing strategies would include (3.1) promoting research on rice-grains and developing processed rice products with the bio-technology; (3.2) adopting cost-plus pricing strategy, re-structuring fair profit allocation among farmer, mills and middlemen,

removing farmers' income compensation policy (approximately 150 billion baht per year), and promoting 'crop insurance'; (3.3) eliminating complex marketing channel by focusing on "eCommerce"; (3.4) aggressive promoting export market by increasing market share of existing key markets and penetrating new potential markets with potential; 4) laws such as the Rice Act and Farmer's Fund would be issued; and 5) reforming the structure of government agencies, the Rice Department in particular should have its comprehensive management authority, like the Department of Livestock. While, the Ministry of Commerce is responsible for only price control in domestic market and export marketing. It also emphasizes on encouraging young farmers (Start-ups) to manage their farming professionally,

and provide a large-scale farming sandbox in order to demonstrate farmers the positive results of significantly more income generated by the large-scale farming concept and willing to join the large-scale farming project then. According to the pre-determined objectives i.e., the yield per rai will increase 2 times from the present, the production cost will reduce by 20%, and the profit increases by 3 baht per kg., the income would increase by 132,000 baht per farm. That means the farmers will have income beyond the poverty line (2,686 baht per month) will have wealthy income, which can take care of their families. and live with dignity. Ultimately, the government will thus be able to eliminate at least 30 percent of the economic inequality of Thai people.

Keywords: Disparity, Poverty of Rice Farmers

● หลายประเทศก็มุ่งแก้ไขปัญหารากฐานรากของประเทศ ซึ่งหมายถึงชุมชนชนบทและเกษตรกรให้มีความกินดีอยู่ดี มีรายได้สูงขึ้นเพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น และ จูงใจให้ชาวนายังคงดำรงอาชีพนี้ต่อไป เพื่อความมั่นคงทาง ด้านอาหารของประเทศ (ณัฐภัทร์ กิ่งเนตร และณัฐนรี มณีจักร, 2562) สำหรับประเทศไทยนั้น พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และวางเป้าหมายอนาคตของประเทศ ที่สะท้อนถึงผลประโยชน์แห่งชาติ และประโยชน์สุขของ ประชาชนชาวไทย โดยแบ่งเป็น 6 ยุทธศาสตร์ และ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจข้าว ได้แก่ ยุทธศาสตร์ ที่ 2 การสร้างความสามารถในการแข่งขันซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาเศรษฐกิจข้าว โดยยก ระดับสู่เกษตรสมัยใหม่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นฐาน การผลิตสินค้าเกษตร อาหาร พลังงานและวัสดุชีวภาพด้วย นวัตกรรม และ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและ ความเสมอภาคทางสังคม เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลด ความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนและการ พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนโดยเน้นให้ทุกคนได้ประโยชน์ อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (สำนักงาน สถิติแห่งชาติ.ออนไลน์. 2561)

ปัจจุบันอาชีพหลักในภาคเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนจำนวนมาก คือ การทำนา จากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2560 มีเนื้อที่ ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 71.22 ล้านไร่ มีผู้ผลิตข้าวทั่วประเทศ 4,234,600 ครัวเรือน (แบ่งเป็นชาวนาปี 3,711,334 ครัวเรือน และชาวนาปรัง 523,266 ครัวเรือน) (สำนักงาน เศรษฐกิจการเกษตร, 2560 : 9) ในปัจจุบันวิวัฒนาการ ทำนาเปลี่ยนแปลงมาก แต่รายได้ของชาวนากลับไม่คุ้ม กับต้นทุนที่ลงไป ชาวนาไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิต ของตนเองได้ ทำให้เกษตรกรบางรายต้องเปลี่ยนอาชีพไป บางรายถึงกับต้องขายพื้นที่ทำกินเพื่อใช้หนี้สินที่กู้มาเพื่อ ทำการเกษตร ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมยังขาดความ

เท่าเทียมกัน (ชำนาญ ทรงสิทธิกุล, 2563) นอกจากนี้ ภาค เกษตรของไทยกำลังประสบกับภาวะปัญหาสูงวัยของ แรงงานในภาคเกษตร จำนวนแรงงานน้อยลง คนรุ่นใหม่มี การศึกษาสูงขึ้นและหันไปทำอาชีพนอกภาคเกษตร ทำให้ สัดส่วนแรงงานในภาคเกษตรลดลง เหลือเพียงแต่แรงงาน สูงวัยเสียส่วนใหญ่ มีอายุเฉลี่ย 40-60 ปี (ปฐนทร์ นาคสิงห์ และคณะ, 2560 : 83-84) สถานการณ์นี้อาจจะส่งผลให้ ประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจหลายอย่าง เช่น อาจ จะต้องนำเข้าข้าวมาจากต่างประเทศ ทำให้ราคาข้าวเพิ่ม ขึ้นส่งผลต่อรายจ่ายการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นถึง ความจำเป็นที่จะต้องเร่งสร้างหลักประกันให้ชาวนามั่นใจ ว่าการทำนาก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและลดภาระหนี้สินได้ แต่ต้องเป็นแนวทางที่ให้ชาวนาสามารถพึ่งตนเองได้ ก็ จะ ทำให้อาชีพทำนากลายเป็นอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ ชาวนาไทยได้ (สุพัตรา โอทาศรี, 2554 : 1-4)

โดยสรุป แม้รัฐบาลจะออกนโยบายในการจัดการ ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำมาโดยตลอด แต่ ชาวนาไทยก็ยังประสบปัญหาความยากจนและความเหลื่อม ล้ำอยู่ อันส่งผลต่อการพัฒนาประเทศไทยเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัญหารายได้ของ ชาวนาไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง และมีองค์ประกอบ ของปัญหารายได้ของชาวนาไทยมีอะไรบ้าง เพื่อนำไปสู่การ เสนอแนวทางการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทยที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของ ประเทศไทย ตามนโยบายที่รัฐบาลได้ตั้งไว้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของชาวนาไทยในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับรายได้ของชาวนาไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทย ในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา
 - 1.1 การวิจัยนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ การจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย เท่านั้น
 - 1.2 การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย บางคำถามอาจจะมีอันไหนและกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลและผู้อื่นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเท่าที่จำเป็น ไม่ลงลึกรายละเอียดที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลหลักได้
 - 1.3 การวิจัยจะเน้นเฉพาะประเด็นที่สามารถเปิดเผยได้
2. ขอบเขตประชากร
 - 2.1 กลุ่มชาวนา และ/หรือตัวแทนชาวนา
 - 2.2 กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกับชาวนา
 - 2.3 กลุ่มภาครัฐ ทั้งผู้กำหนดนโยบายและปฏิบัติการ
3. ขอบเขตระยะเวลา มีระยะเวลา 8 เดือน เริ่มตั้งแต่ ตุลาคม 2564–พฤษภาคม 2565

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัย โดยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การรวบรวมข้อมูล แบบทุติยภูมิ และปฐมภูมิโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการประเมินผลร่วมกับการวิเคราะห์ SWOT analysis

และ PESTEL Model ซึ่งมีรายละเอียดการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ พร้อมกับอธิบายข้อมูลในเชิงพรรณนาความ เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3. การเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย เจริญก้าวหน้า และเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย เป็นการนำเสนอด้วยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลด้วยการอธิบายข้อมูลในเชิงพรรณนาความ เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของชาวนาไทยในปัจจุบัน พบว่า หนี้สินสะสมรายปีของเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวนา มีหนี้สินต่อครัวเรือนสูงถึงเกือบ 200,000 บาท ซึ่งในจำนวนนี้กว่าร้อยละ 55 เป็นหนี้เกี่ยวกับการลงทุนด้านเกษตร โดยเกี่ยวข้องกับ 1) สภาพปัญหาของการตลาดข้าวไทย 2) ต้นทุนการผลิตสูง 3) ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ 4) ระบบน้ำชลประทานไม่เพียงพอ 5) สภาพดินเสื่อม 6) ขาดงานวิจัยทั้งการพัฒนาพันธุ์ข้าว และการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 7) การส่งเสริมทักษะและศักยภาพของชาวนา และ 8) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชาวนาไทย

2. ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับรายได้ของชาวนาไทย พบว่า ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ มี 6 ประการ ได้แก่ 1) สภาพการเมือง 2) สภาพทางเศรษฐศาสตร์ 3) สภาพทางสังคม 4) สภาพทางเทคโนโลยี 5) สภาพทางสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นปัจจัยการผลิตข้าว และ 6) สภาพทางกฎหมายข้อบังคับและหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแล

3. วิเคราะห์แนวทางการจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย พบว่า มีแนวทาง ดังนี้

3.1 แนวทางการปฏิรูปกระบวนการผลิตข้าว-การทำนา (ระดับต้นน้ำ และ กลางน้ำ) จากการศึกษาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการเพิ่มผลผลิตต่อไร่และลดต้นทุนการผลิตอันนำไปสู่กำไรและรายได้ที่เพิ่มขึ้นของชาวนา ควรมีมาตรการดังนี้ 1.1) การปรับปรุงโครงสร้าง

พื้นฐานทางการเกษตรโดยเฉพาะระบบชลประทาน 1.2) การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีการเกษตร (Agri-Tech) และเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี (Q-Seed) ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่จำนวนการปลูกข้าวต่อปี การใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี (Q-Seed) รวมถึง 1.3) เร่งส่งเสริมให้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรแบบผสมผสาน

3.2 การจัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศแพลตฟอร์มข้าวแห่งชาติ ได้แก่ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น AI เพื่อช่วย (1) การจัดกลุ่มประเภทชาวนา (Farmer Segmentation) เพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาได้อย่างพุ่งเป้า (2) การจัดการ demand-supply (3) การบริหารน้ำ (4) จัดเขตพื้นที่การผลิตตามกลุ่มพันธุ์ข้าว (Zoning) และนำระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) มาใช้เพื่อความสะดวกในการแก้ไขปัญหาและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค และ (5) การเชื่อมโยงระบบบัญชีและภาษีระหว่างโรงสี-พ่อค้าคนกลางและกรมสรรพากร

3.3 ยุทธศาสตร์การตลาดเชิงรุก (ระดับปลายน้ำ) อันประกอบด้วย 4Ps ได้แก่ กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์-Product กลยุทธ์ด้านราคา-Price กลยุทธ์ช่องทางตลาดและการจัดจำหน่าย-Place และ กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด-Promotion ดังรายละเอียดดังนี้ 3.1) กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ด้วยการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) การเพิ่มงบประมาณวิจัยพัฒนาเพื่อการวิจัยพันธุ์ข้าวเพื่อตอบโจทย์ตามความต้องการของผู้บริโภคและการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปข้าวด้วยเทคโนโลยี food science & bio-engineering ให้ผลิตภัณฑ์ใหม่มีรูปลักษณะโดดเด่นและหลากหลายเพื่อเป็นตัวเลือกให้ผู้บริโภค 3.2) การปฏิรูประบบการกำหนดราคาข้าวที่สะท้อนต้นทุน (Cost-Plus Pricing Strategy) ปรับโครงสร้างกำไรของทั้งระบบห่วงโซ่อุปทานข้าวใหม่ ให้เกิดความสมดุลกำไรของแต่ละส่วน เช่น ชาวนา โรงสี และ พ่อค้าคนกลาง แทนการชดเชยเงินหรือการประกันราคาข้าว ในขณะที่เดียวกัน รัฐส่งเสริมชาวนาให้มีการประกันความเสี่ยงราคาแปรปรวน (Crop Insurance) 3.3) การปฏิรูปช่องทางตลาดและจำหน่ายด้วยการตลาดออนไลน์ทั้งแบบ Farmer-to-Consumer

(F2C - เกษตรกรกับผู้บริโภค) และแบบ Farmer-to-Business (F2B - เกษตรกรกับผู้ประกอบการ) และ 3.4) ขยายตลาดส่งออกต่างประเทศโดยการเพิ่มยอดขายตลาดเดิมที่มีศักยภาพ (Market Penetration) และหาตลาดใหม่ (New Market Development)

3.4 แนวทางการปรับปรุงกฎหมาย พรบ.ข้าว และกองทุนชาวนาการปรับปรุง จากการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาคอรั้มมาตรการ 4.1) การออกกฎหมายใหม่ ได้แก่ พระราชบัญญัติข้าว เพื่อคุ้มครองสิทธิ หน้าที่ และสวัสดิการแก่ชาวนา รวมถึงการจัดการที่ดินทำนากะบวนการปลูกข้าว ไปจนถึงการพาณิชย์ และตลาดเพื่อส่งเสริมให้ชาวนาไทยสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกได้ และ 4.2) การมีกลไกของภาครัฐเพื่อผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรชาวนา

3.5 ปฏิรูปโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ โดยมาตรการดังนี้ 5.1) ปรับโครงสร้างกรมการข้าวเพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพของกรมการข้าวโดยการปรับโครงสร้างของหน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานที่ตั้งในภูมิภาคให้มีความเชื่อมโยงและมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานทั้งระบบงานและภารกิจของการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้สู่เกษตรกร ตลอดจนมิติของการพัฒนาในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการภาคการผลิตข้าวของประเทศให้เกิดความสมดุลของอุปสงค์ และอุปทาน และ 5.2) ทบทวนหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการออกใบรับรองมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ และ ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทยในบริบทการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นเห็นได้ว่า ปัญหาความยากจนไม่เคยหายไปจากสังคมไทยแต่การลดความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมาจึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ดังนั้นควรกำหนดนโยบายเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ครอบคลุมทั้งระบบ

ต้องสร้างให้ชาวนาเป็น “ผู้ประกอบการชาวนา” (Entrepreneurial Farmer) ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางเชิงนโยบาย ดังนี้

1.1 การปฏิรูประบบการทำนา

โครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร การปฏิรูประบบการผลิตข้าว (ต้นน้ำ) ระบบการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (กลางน้ำ) โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัย ในการปฏิรูปการผลิต “ข้าว” ของประเทศไทยทั้งระบบ พร้อม ๆ กับการพัฒนา “คน” (ชาวนาทั้งรุ่นปัจจุบัน และรุ่นใหม่) ให้เกษตรกรชาวนาผู้ผลิตเปลี่ยนเป็นผู้ประกอบการชาวนา (Entrepreneurial Farmer) การทำนาแบบมืออาชีพ ฉบับ “ไม่จน” นี้ จะเป็นการทำนาที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น กล่าวคือ การเพิ่มผลผลิต (Yield) และลดต้นทุน อันประกอบตั้งแต่ การใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี (Q-Seed) รัฐสนับสนุนเงินทุนสนับสนุนการใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีนวัตกรรมเกษตร (Agri-Tech) ที่ให้เหมาะกับสภาพดินและน้ำในแต่ละพื้นที่ การส่งเสริมให้นาเครื่องจักรและทรัพยากรการปลูกข้าวมาแบ่งปันกันในชุมชน (Shared economy) และการนำเทคโนโลยี Blockchain เพื่อตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) มาใช้สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคที่สำคัญ รัฐบาลควรแก้ปัญหาเรื่องชลประทานด้วยการลงทุนติดตั้งระบบน้ำอัจฉริยะทั่วประเทศ

1.2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสร้างแพลตฟอร์มข้าวแห่งชาติ (National Rice Platform) Rice Farmer Platform (RFP) เป็นการรวบรวมฐานข้อมูลจากระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น TPMap ของ สวทช. Farmer One ของสำนักเศรษฐกิจการเกษตร Agri-Map ของกระทรวงเศรษฐกิจดิจิทัลและสังคม เป็นต้น โดยสามารถประมวลข้อมูลได้ถึงระดับตัวชาวนา ระดับพิกัดแปลงนา และพันธุ์ข้าว แพลตฟอร์มนี้จะป็นช่องทางในการบูรณาการข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชาวนาตั้งแต่เริ่มต้นการทำนาจนถึงการขาย ตลอดจนการเชื่อมโยงข้อมูลกับโรงสี พ่อค้าคนกลาง ผู้ส่งออก และภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงและใช้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันได้ การร่วมกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้งานทั้งระบบ ตั้งแต่การจัดการสภาพ

ดิน การใช้น้ำ ปัจจัยการผลิต การจัดเก็บรักษาผลผลิต จนถึง การจำหน่าย ข้อมูลชุดนี้มีประโยชน์มากใน

1.2.1 การแก้ปัญหารายได้ของชาวนาให้พ้นเส้นความยากจน แบบพุ่งเป้า กล่าวคือเฉพาะกลุ่มยากจนที่มีปัญหา รัฐไม่แจกเงินหวานเพื่อผลทางการเมือง โดยใช้ AI ช่วยจัดกลุ่มประเภทชาวนา (Farmer Segmentation) เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างพุ่งเป้า และมีเครื่องมือในการแก้ปัญหา (Toolkit) ตามความจำเป็นของแต่ละราย

1.2.2 การใช้บริหารจัดการสภาพดินและน้ำ สามารถใช้ในการจัดการเรื่องเขตพื้นที่การเกษตร Zoning

1.2.3 การรับซื้อข้าวของโรงสีและพ่อค้าคนกลางทั้งห่วงโซ่อุปทานด้วยเช่นเดียวกัน (Demand & Supply optimization) และ

1.2.4 การเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างโรงสี พ่อค้าคนกลาง ผู้ส่งออก และ สรรพากร เพื่อการเก็บภาษีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 ปรับโครงสร้างกรมการข้าว

การปรับปรุงกลไกภาครัฐก็ต้องดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูป “ข้าว” ของประเทศไทยทั้งระบบ ถึงแม้ว่าจะมีคณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ แต่ในระดับการปฏิบัติการยังไม่มีความเป็นเอกภาพในการทำงานเพราะมีหลายหน่วยงานเกี่ยวข้องแต่ขาดการบูรณาการ ดังนั้นจึงควรมีการปรับโครงสร้างหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมการข้าว

ปัจจุบัน พรบ.การจัดตั้งกรมการข้าว แสดงให้เห็นว่ากรมการข้าวมีความสำคัญมากแต่ในทางปฏิบัติกลับไม่เป็นเช่นนั้น สังเกตได้จากจำนวนทรัพยากรบุคคลและงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับภารกิจ ทำให้ไม่สามารถบริหารงานได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น จึงเสนอให้ปรับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ งบประมาณ และกำลังคนของกรมการข้าวใหม่ ให้มีอำนาจและความรับผิดชอบการบริหารเสร็จสรรพ ครบวงจร ตั้งแต่งานวิจัย การบริหารอุปสงค์และอุปทาน การกำหนด Zoning ควบคุมมาตรฐานข้าว มาตรฐานโรงสี-การแปรรูป ไปจนถึงการจัดการพ่อค้าคนกลาง เช่นเดียวกับกรมปศุสัตว์ ส่วนกระทรวงพาณิชย์รับผิดชอบการควบคุมราคาสินค้าในตลาดเช่นเดียวกับราคาเนื้อหมู และการตลาดส่งออก

2. ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย

2.1 กฎหมาย กฎระเบียบ และกองทุน เพื่อการบริหารจัดการข้าว

ในปัจจุบัน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้าวตั้งแต่ระบบการผลิต การแปรรูป การตลาด กระจายกระจายหลายฉบับ เช่น พรบ.พันธุ์พืช 2518 พรบ.ค้าข้าว 2489 และฉบับอื่น ๆ ยากต่อการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพในการแข่งขัน จึงควรให้มีการยกร่าง พระราชบัญญัติข้าว พ.ศ... (ไม่ใช่ พรบ.ค้าข้าว) ที่ครอบคลุมตั้งแต่ การคุ้มครองสิทธิหน้าที่ และสวัสดิการแก่ชาวนาผู้เป็นกระดุกสันหลังของชาติ รวมไปถึงการจัดการที่ดินทำนา กระบวนการปลูกข้าว ไปจนถึงการพาณิชย์และตลาด เพื่อให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของการวิวัฒนาการของโลก และมุ่งให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการแข่งขันด้านการผลิตข้าวและการบริหารจัดการสินค้าข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถคงความเป็นผู้นำด้านการส่งออกข้าวของโลก ผู้ผลิตข้าวโดยเฉพาะชาวนาได้รับการดูแล มีรายได้ดีขึ้นหลุดพ้นจากวงจรความยากจน สามารถแก้ไขปัญหาในด้านข้าวของประเทศได้อย่างยั่งยืน

อนึ่ง การพัฒนา “คน” ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของชาวนาและชาวนารุ่นใหม่ นอกจากนี้ รัฐควรจัดตั้งกองทุนสวัสดิการสำหรับอาชีพชาวนา 3.72 ครอบคลุมที่ขึ้นทะเบียน ให้สวัสดิการครอบคลุมดูแลชาวนาตั้งแต่เกิดจนตาย รวมไปถึงการศึกษาของบุตรหลาน โดยเฉพาะบุตรหลานที่ศึกษาเรื่องการเกษตรทำนาและต้องการคืนถิ่นกลับไปพัฒนาบ้านเกิด สามารถยื่นโครงการเพื่อขออนุมัติ Seeding Funds

2.2 กรรมสิทธิ์การใช้ที่ดิน

ที่ดินเป็นทั้งปัจจัยการผลิต เป็นที่รวมของความเป็นครอบครัวและชุมชน เป็นแหล่งทุนที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นสูง เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญคือเกษตรกรไร้ที่ทำกิน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน มีที่ดินไม่พอทำกิน การเช่าที่ดินราคาแพง เกือบไว้แก่งกำไร เป็นต้น ดังนั้นคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติจึงจำเป็นต้องเร่งรัดจัดการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรโดยด่วน

นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงกลุ่มทุนต่างชาติสนใจเข้ามาประกอบธุรกิจทางการเกษตรในไทย โดยมีกระแสข่าว

ต่างชาติร่วมมือกับคนไทยทำการกว้านซื้อหรือเช่าที่ดินหลายรูปแบบให้ราคาสูง ในหลายจังหวัดโดยเฉพาะพื้นที่แหล่งปลูกข้าวใหญ่ในภาคกลาง ส่งผลกระทบให้ชาวนาไม่มีที่ดินทำกิน เสียค่าเช่า และพื้นที่นาถูกปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชพืชชนิดอื่นแทน ดังนั้น กฎหมายเรื่องนอมนี้น้องต้องถูกบังคับใช้อย่างจริงจัง

3. ข้อเสนอแนะสู่การปฏิบัติ

3.1 ส่งเสริมทฤษฎีการทำนาแบบผสมผสานให้ชาวนาที่มีพื้นที่ทำนาแปลงเล็ก

ชาวนาจำนวนไม่น้อยมีพื้นที่ทำนาแปลงเล็กและยังคงยึดแนวทางการทำนาแบบดั้งเดิม ทำให้ไม่สามารถสร้างรายได้ให้เพียงพอต่อการดำรงชีพได้ หน่วยงานภาครัฐ และและเอกชน ควรส่งเสริมให้ชาวนาที่มีพื้นที่นาขนาดเล็กมาทำนาแบบผสมผสาน เพื่อให้มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพตลอดทั้งปี รวมทั้งสนับสนุนการลดต้นทุนในการลงทุนการปลูกข้าวที่ใช้สารเคมีน้อยลง เป็นการทำเกษตรเชิงทฤษฎีใหม่หรือเกษตรผสมผสาน

3.2 ยุทธศาสตร์การตลาดเชิงรุก (ระดับปลายน้ำ)

กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก อันประกอบด้วย 4Ps (กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์--Product กลยุทธ์ด้านราคา-Price กลยุทธ์ช่องทางตลาดและการจัดจำหน่าย-Place และกลยุทธ์การสื่อสารการตลาด-Promotion) ดังนั้นกลยุทธ์การตลาดเชิงรุก อันประกอบด้วย 4Ps (กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์--Product กลยุทธ์ด้านราคา-Price กลยุทธ์ช่องทางตลาดและการจัดจำหน่าย-Place และ กลยุทธ์การสื่อสารการตลาด-Promotion) ดังนี้

3.2.1 กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ด้วยการปรับนโยบายด้านการวิจัยและพัฒนา (Research & Development)

สร้างคุณค่าเพิ่มหรือเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ข้าวสร้างคุณค่าเพิ่มหรือเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ข้าวด้วยการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) กรมการข้าวควรให้ความสำคัญต่อการวิจัยพันธุ์ข้าวเพื่อตอบโจทย์ตามความต้องการของผู้บริโภค เช่น ข้าวเฉพาะกลุ่ม ข้าวเพื่อสุขภาพ เป็นต้น โดยการเพิ่มงบประมาณและบุคลากร ตลอดจนการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงเกษตรฯ เพื่อวิเคราะห์ตลาดและพยากรณ์ความนิยมพันธุ์ข้าวล่วงหน้า

นอกจากนี้ รัฐควรเพิ่มงบประมาณพัฒนาและวิจัยด้าน food science & bio-engineering กลุ่มอาหารและสินค้าอุปโภคที่ทำจากข้าว การใช้ประโยชน์จากทุกส่วนของข้าว ได้แก่ แป้ง รำ แกลบ และฟางข้าว เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิตข้าว ตลอดจนช่วยเพิ่มโอกาสให้ประเทศไทยมีผลผลิตจากข้าวในการส่งออกและนำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศ โดยการจูงใจให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้วยมาตรการส่งเสริมในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มงานวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม และยกระดับมูลค่าผลิตภัณฑ์ จากข้าวไปสู่ห่วงโซ่การผลิตของโลกที่มีมูลค่าสูงขึ้น ตลอดจนถึงการถ่ายทอดผลการวิจัยการแปรรูปข้าวให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อย (SMEs)

3.2.2 การปฏิรูประบบนโยบายการกำหนดราคาข้าวที่สะท้อนต้นทุน (Cost-Plus Pricing Strategy) และปรับโครงสร้างกำไรของทั้งระบบห่วงโซ่อุปทาน

ชาวนาผู้ผลิตสามารถกำหนดราคาขายที่สะท้อนต้นทุนการผลิต (Cost-Plus Pricing Strategy) ให้เป็นไปตามกลไกการค้าขายเสรี ไม่มีการแทรกแซงตลาดด้วยการชดเชยหรือประกันราคา ที่ทำให้บิดเบือนกลไกตลาดและเป็นการระดมงบประมาณ และปฏิรูปโครงสร้างกำไรของทุกห่วงโซ่ในระบบอุปทานข้าว กล่าวคือ การปรับให้กำไรของชาวนา โรงสี พ่อค้าคนกลาง ให้สมดุล เหมาะสม และเป็นธรรมมากขึ้น (ตามตารางที่ 4.1 หน้า 99) ซึ่งมาตรการนี้จะไม่มีผลกระทบราคาถึงผู้บริโภคเลยหากแต่ต้องปรับสัดส่วนกำไรของแต่ละห่วงโซ่ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลควรส่งเสริมให้มี “การประกันความเสี่ยงราคาแปรปรวน” (Crop Insurance) โดยการจ่ายเงินเบี้ยประกันให้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน 3 ปีแรก การกำหนดราคาขายข้าวที่สะท้อนต้นทุนและโครงสร้างกำไรแบบใหม่จะทำให้ชาวนามีรายได้ที่ยั่งยืนและสามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งเงินชดเชยจากรัฐบาล

3.2.3 การปฏิรูปช่องทางตลาดและจำหน่ายเพื่อลดขั้นตอนการจัดจำหน่ายที่ซับซ้อน

ด้วยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ กับภาคเอกชน รัฐสนับสนุนจัดให้มีตลาดกลาง (ประมูล) ที่มีประสิทธิภาพในระดับภูมิภาค ส่งเสริมให้มีระบบการซื้อขายตามขั้นคุณภาพ และกลุ่มพันธุ์ให้มากขึ้นและชัดเจน จัดให้ความรู้และส่งเสริม

เกษตรกรและองค์กรเกษตรกรให้มีความสามารถในการประกอบธุรกิจออนไลน์ หรือ “ตลาดข้าวออนไลน์” (Digital Marketing) การส่งเสริมการตลาดทางตรงทั้งแบบ Farmer-to-Consumer (F2C - เกษตรกรกับผู้บริโภค) และแบบ Farmer-to-Business (F2B - เกษตรกรกับผู้ประกอบการ) ออกนโยบายการจัดซื้อข้าวของหน่วยงานราชการ ได้แก่ ทณฑสถาน ค่ายทหาร ให้ซื้อข้าวโดยตรงกับชาวนาหรือกลุ่มชาวนาในท้องถิ่นโดยตรง) และการส่งเสริมให้สหกรณ์มีเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อข้าวเพื่อช่วยเหลือชาวนาโดยรัฐบาลสนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยในราคาต่ำ (ประมาณ 1%)

3.2.4 ขยายตลาดส่งออกต่างประเทศ ทั้งการเพิ่มยอดขายตลาดเดิมที่มีศักยภาพและการหาตลาดใหม่ (New Market Development)

หลายปีที่ผ่านมา การบริโภคข้าวในประเทศคงที่มาโดยตลอดเนื่องจากจำนวนประชากรมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เมื่อวิเคราะห์ยอดส่งออกข้าวที่ผ่านมาเมื่อ พ.ศ. 2564 พบว่าปริมาณเพิ่มขึ้น 6.7% แต่มูลค่ากลับลดลง 7.1% และหากวิเคราะห์อีกจะพบว่ายอดขายที่ตกลงเป็นกลุ่มข้าวหอม นั้นแสดงว่าเรายังมีโอกาสในการทำการตลาดข้าวในต่างประเทศทั้งข้าวเกรดพรีเมียม เช่น ข้าวหอม และเกรดข้าวธรรมดา ทำให้มีขีดความสามารถในการเจรจา ระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้คณะกรรมการเจรจาสินค้าเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นแบบกรรมการถาวรไม่ใช่เฉพาะกิจ

3.2.4.1 กระทรวงพาณิชย์ มอบหมายนโยบายให้กรมการค้าต่างประเทศ ตั้งเป้ายอดขายข้าวแก่ทูตพาณิชย์ที่มีอยู่ทั่วโลก จัดให้มีโครงการนำผู้ส่งออกข้าวไทยไปเปิดตลาดต่างประเทศซึ่งเคยได้ผลสัมฤทธิ์มาก่อนแล้ว และเปิดโอกาสให้ผู้ส่งออกรายใหม่เข้าร่วมด้วย

3.2.4.2 การจัดมาตรการส่งเสริมกระตุ้นและจูงใจผู้ส่งออกให้ขยายตลาด โดยเฉพาะช่วงต้นฤดู ซึ่งช่วงที่สำคัญเพราะข้าวเก็บเกี่ยวมากทำให้ราคาตก จึงต้องสร้างอุปสงค์ (demand) ให้มากขึ้นเพื่อพยุงราคาตามกลไกทางเศรษฐศาสตร์ ตัวอย่างของมาตรการจูงใจผู้ส่งออกในการขยายตลาด ได้แก่ เงินอุดหนุนสำหรับการจัดการราคาข้าวต้นฤดู (seasonal incentive) เงินกู้ปลอดดอกเบี้ย

ปลอดภาษีเงินได้ และรางวัลการขยายตลาด อนึ่งการสนับสนุนสำหรับการส่งออกข้าวที่เหลือจากการบริโภคภายในประเทศแก่ผู้ส่งออกนี้ น่าจะบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเนื่องจากจำนวนผู้ส่งออกมีจำนวนเพียง 262 ราย และการสนับสนุนเหล่านี้ควรเน้นไปที่ชาวเกษตรกรมีรายได้น้อยกว่าเกษตรกรธรรมดา เนื่องจากราคาข้าวคุณภาพต่ำจากประเทศอินเดียและเวียดนามมีราคาต่ำมาก

3.2.4.3 การอำนวยความสะดวกให้ประเทศคู่ค้าที่สำคัญ (Top 3) ได้แก่ ประเทศแอฟริกาใต้ ประเทศจีน หรือประเทศสหรัฐอเมริกา ในการตั้งยังข้าวที่ทำเรือไทย เพื่อเก็บข้าวช่วงต้นฤดู ซึ่งอาจเป็นการเจรจาการค้าสินค้าไทยที่ประเทศคู่ค้าได้เช่นเดียวกันรัฐออกมาตรการกระตุ้น 3.3 การมีกลไกของภาครัฐในการผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร

ภาครัฐต้องเร่งรัดสนับสนุนการผลิตและการเพิ่มผลผลิต โดยการสนับสนุนให้ชาวนาสามารถรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย โดยเฉพาะเครื่องจักรกลการเกษตรสำหรับบริการสมาชิก การจัดตั้งเครือข่ายชาวนาในรูปแบบของสมาคม/สภาชาวนา ที่มีองค์กรชาวนาต่าง ๆ เป็นสมาชิก ให้องค์กรชาวนาเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างภาครัฐและชาวนา ในด้านต่าง ๆ เช่น การถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการการผลิตของสมาชิก การช่วยเหลือสนับสนุนชาวนา และที่สำคัญคือสร้างจิตสำนึกให้ชาวนารู้จักพึ่งพาตนเองมากกว่าพึ่งรัฐแต่เพียงอย่างเดียว การรวมกลุ่มของชาวนาที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในห่วงโซ่อุปทานการค้าข้าว ควรคำนึงถึงความเท่าเทียมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การสร้างอำนาจการต่อรองกับโรงสี โดยมีได้เสริมความเข้มแข็งให้แก่ชาวนา ก็อาจทำให้ปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างชาวนากับโรงสีทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวนา อาทิ การรวมกลุ่มกันปลูกข้าวอย่างเป็นระบบและการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่จะเป็นการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

3.4 Sandbox การทำนาแปลงใหญ่

ใช้ที่ดิน สปก./สปท. หรือเขตทหาร เพื่อทำนาแปลงใหญ่ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีการทำนา (Agri-tech) เพื่อ

ให้เป็นที่ยอมรับว่าผลผลิตจากการทำนาแบบแปลงใหญ่มีประสิทธิภาพและต้นทุนถูกกว่า (ถ้าสูงขึ้น) เมื่อเทียบกับ การทำนาแบบดั้งเดิม เช่นนั้นแล้ว จะทำให้ชาวนาเต็มใจเข้าร่วมโครงการ “นาแปลงใหญ่”

3.5 การส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ (Start-up) มาบริหารจัดการทำนาอย่างมืออาชีพ

เป็นการใช้ประโยชน์จากกฎหมายการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ พ.ศ. 2561 และนำเอา Agri-tech มาใช้ในการทำนา นอกจากนี้ยังสามารถต่อรองราคาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย โดยแบ่งรายได้ระหว่างชาวนา และ startups โดยภาครัฐจัด seeding funds หรือ soft loans ให้แก่ startups กลุ่มนี้

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร องค์กรชาวนา และกระบวนการผลิตข้าว เพื่อเป็นการการขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของไทย

4.2 ควรมีการศึกษახอบทบาทของภาครัฐบาลในการเพิ่มทักษะและศักยภาพของชาวนา และการสนับสนุนความรู้และความสามารถในการผลิตข้าวและการบริหารจัดการของชาวนาไทย

บรรณานุกรม

ชำนาญ ทรงสิทธิกุล. “การจัดสภาวะความยากจนของเกษตรกรชาวนา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี”

วารสารมหาจุฬานาครทรรศ. ปีที่ 8 (7) กรกฎาคม 2564. หน้า 417-431.

ณัฐภัทร์ กิ่งเนตร และณัฐนรี รมณีจักร. “ความเหลื่อมล้ำมิติอาชีพของไทย: กรณีศึกษาในอาชีพเกษตร”.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. ธันวาคม 2562 หน้า 1-14.

ปฐินทร์ นาคสิงห์ และคณะ. “ชนบทที่เปลี่ยนผ่านและการปรับตัวในการด ารงชีพของ เกษตรกร: กรณีศึกษา

“ชุมชนเกษตรกรรม” ที่ จ.นครปฐม”. วารสารวิจัยสังคม. ปีที่ 40 (2) 2560 หน้า 7-106.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน . สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2559 = Agricultural statistics of Thailand

2016 / สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานสถิติรายปีประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวงดิจิทัลเพื่อเกษตรและสังคม, 2561.

สุพัตรา โอทาศรี. “การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาจังหวัดลพบุรี”. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,

การบริหารการพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554.